

Ways of Confronting the Arrogant Powers from the Perspective of Ayatollah Khamenei, Based on the Conduct of Imams al-Baqir and al-Sadiq

Ebrahim Mohammadzadeh Mazinan

Fourth-level student and master's degree in History and Civilization of Islamic Nations, Razavi University of Islamic Sciences, Mashhad, Iran (Corresponding author).

ebrahimmazinan99@gmail.com

0000-0000-0000-0000

Mohammad Ghafoori

Director of the Ahl al-Bayt Studies Group, Imam Reza International Research Institute, Mashhad, Iran.

md.ghafoori@gmail.com

0000-0000-0000-0000

Abstract

Understanding the intellectual foundations and theoretical orientations of political and social theorists contributes to accurate analysis of events and sound comprehension of prevailing conditions. One such phenomenon is the contemporary actions of the system of domination (nezam-e solteh), the manner of confronting which requires knowledge of appropriate methods. The prolonged struggle of the Ahl al-Bayt (peace be upon them) against systems of domination, and their presentation of contextually appropriate and diverse methods under specific circumstances, constitute a practical model for such resistance—one that requires precise understanding of its underlying subtleties. Ayatollah Khamenei's mastery of the lessons and intricacies of the conduct (sirah) of the Infallibles—particularly the history and conduct of Imam al-Baqir (peace be upon him) and Imam al-Sadiq (peace be upon him)—and his utilization thereof, indicate reliance upon fundamental principles and orientations that warrant analytical examination. Accordingly, the purpose of the present study is to examine methods of combating domination from Ayatollah Khamenei's perspective, with particular attention to the manner in which he references and draws upon the conduct of Imam al-Baqir and Imam al-Sadiq (peace be upon them), given that during their era specific political struggles against systems of domination took place. By presenting Ayatollah Khamenei's statements alongside the conduct of the Ahl al-Bayt through a descriptive approach, the study undertakes a discourse analysis of his perspective on confronting the system of domination. The data indicate that Ayatollah Khamenei's references to the conduct of Imam al-Baqir and Imam al-Sadiq (peace be upon them) play a significant role in articulating methods for combating cultural, political, and economic domination. Recourse to the conduct of the Ahl al-Bayt reveals the core elements of his intellectual worldview, orientation, and strategic outlook. This worldview reflects the foundational Islamic principles underpinning the political system, including opposition to arrogance (istikbar) and resistance to domination.

Keywords: Sirah; Imam al-Baqir (peace be upon him); Imam al-Sadiq (peace be upon him); Ayatollah Khamenei; System of domination.

مقاله پژوهشی**راه‌های مبارزه با نظام سلطه از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای
مبتنی بر سیره باقرین علیهما السلام****ابراهیم محمدزاده مزینان**

طلبه سطح چهارم و کارشناس ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ایران
(نویسنده مسئول).

ebrahimmazinani99@gmail.com

id 0000-0000-0000-0000

محمد غفوری

مدیر گروه اهل بیت پژوهی پژوهشکده بین‌المللی امام رضا، مشهد، ایران.

md.ghafoori@gmail.com

id 0000-0000-0000-0000

چکیده:

شناخت مبانی فکری و خط‌مشی نظریه‌پردازان سیاسی و اجتماعی، به تحلیل درست وقایع و درک مطلوب شرایط کمک می‌کند. یکی از این وقایع، اقدامات نظام سلطه در این سال‌ها است که چگونگی تقابل با آن نیاز به شناخت روش‌های صحیح است. مبارزه طولانی اهل بیت (ع) در برابر نظام سلطه و ارائه شیوه‌های متناسب و متنوع در شرایط خاص، به‌عنوان الگوی عملی برای این مبارزه به شمار می‌رود که همگی نیاز به شناخت دقیق رموزات آن است. احاطه آیت‌الله خامنه‌ای به رموزات و درس‌های سیره معصومین به‌ویژه تاریخ و سیره امام باقر (ع) و امام صادق (ع) و بهره‌گیری از آن، نشان از تکیه بر مبانی و خط‌مشی‌های اساسی است که نیاز به واکاوی دارد. از این روی هدف از پژوهش حاضر، بررسی روش‌های مبارزه با سلطه‌گران از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، با نحوه استناد و بهره‌مندی ایشان از سیره امام باقر و صادق علیهما السلام است؛ چرا که در زمان این دو امام، مبارزات سیاسی خاصی علیه نظام سلطه رخ داد. بنابراین با ارائه بیانات آیت‌الله خامنه‌ای و سیره اهل بیت به روش توصیفی، به تحلیل گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای در مبارزه با نظام سلطه پرداخته خواهد شد. داده‌ها نشان می‌دهد که استناد آیت‌الله خامنه‌ای به سیره امام باقر و صادق (ع)، برای تبیین راه‌های مبارزه با سلطه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بسیار مورد توجه بوده است. استفاده از سیره اهل بیت (ع) به‌واقع شناخت عناصر جهان‌بینی فکری، جهت‌گیری و اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای را نشان می‌دهد. این جهان‌بینی در حقیقت همان اصول و جهان‌بینی اسلامی است که زیربنای نظام سیاسی از جمله استکبار و سلطه‌ستیزی قرار گرفته است.

واژگان اصلی: سیره، امام باقر(ع)، امام صادق(ع)، آیت‌الله خامنه‌ای، نظام سلطه.

دسترسی به مقالات نشریه علمی مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی

Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0

Doi: 10.22034/irsj.2025.531498.1149

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله است و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

۱. مقدمه و بیان مسئله

جهان در طی دهه‌های گذشته تحولات بنیادی را در ابعاد مختلف به خود دیده است، اما آنچه بیش از هر چیز خودنمایی کرده است؛ معضلات و مشکلات بزرگی همچون به وجود آمدن استثمارگری و بی‌عدالتی در سطح روابط جهانی است. عامل اصلی که این وضعیت را در سیاست جهانی و روابط بین‌الملل به وجود آورده است، از سوی آیت‌الله خامنه‌ای به «نظام سلطه» تعبیر شده است. ماهیت این نظام و اقدامات آن خوشایند هیچ آزادمرد و عدالت‌خواهی در دنیا نیست؛ از این روی به مقابله با آن اقدام خواهند کرد. آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رهبر عالی انقلاب اسلامی و متفکر بنام جهان اسلام، با بیانات و تبیین‌های متعدد؛ ماهیت و چیستی نظام سلطه و راه‌های مبارزه با آن را مورد توجه قرار داده‌اند که توسط محققین نیز مورد واکاوی قرار گرفته است. آنچه مهم می‌نماید استنادهای متعدد آیت‌الله خامنه‌ای آن هم در سال‌های اخیر به سیره مبارزاتی اهل‌بیت به‌ویژه امام باقر و صادق (ع)^۱ است که نشان می‌دهد در نظام فکری ایشان، مبارزه و شکست سلطه‌گران جهانی در گرو بهره‌گیری از آن سیره محقق خواهد شد. با تکیه بر این مبنا، دو هدف مورد

^۱ آیت‌الله خامنه‌ای در تازه‌ترین بیانات خود در پایان مجلس عزاداری سالروز شهادت امام باقر (۱۴۰۴/۳/۱۳) و امام جعفر صادق علیه‌السلام (۱۴۰۴/۲/۴) با اشاره به سیره این دو امام بزرگوار مبنی بر مبارزه با نظام سلطه به بیان مبنا و گفتمان خود در مبارزه با نظام سلطه پرداخته‌اند: «می‌دانید امام باقر (ع) تنها امامی هستند که دو بار به شام به اسارت برده شدند.... ایشان و امام صادق (ع) را با هم بردند و قضایایی در این سفر اتفاق افتاد که خیلی مهم است؛ یعنی این‌ها را باید در زندگی امام باقر (ع) مورد توجه قرار داد. آن وقت، به این اکتفا نمی‌کنند. این مبارزاتی که انجام گرفته باید ادامه پیدا کند، لذا سفارش می‌کنند که در منا ده روز برای من عزاداری کنید! زراره پیغام می‌دهد به حضرت صادق (ع).... کسی مثل زراره منتظر بوده که در همین یکی دو ساله مسئله تمام بشود. اینکه شما می‌بینید می‌آیند خدمت حضرت صادق و مدام می‌گویند آقا، چرا قیام نمی‌کنید، [چرا] قیام نمی‌کنید، ناشی از این است که منتظرند؛ [یعنی] یک چیزی شفته‌اند، یک مطلبی به گوششان رسیده. بعد دنباله‌ی همان روایت که [سال] ۱۴۰ را معین فرمود، فرمود: شما افشا کردید، خدا عقب انداخت. یعنی اگر شیعیان دهنشان قرص بود و افشا نمی‌کردند، شاید همان وقت قضیه تمام می‌شد؛ و شما ببینید تاریخ چقدر تغییر پیدا می‌کرد! اصلاً مسیر بشر یک مسیر دیگری می‌شد و امروز دنیا، دنیای دیگری بود. یعنی کوتاهی‌های ما، یک جا دهن‌لقی‌مان، یک جا کمک نکردنمان، یک جا اعتراض کردن بیخودی‌مان، یک جا صبر نکردنمان، یک جا تحلیل غلطی که از اوضاع می‌کنیم، گاهی تأثیر می‌گذارد - [آن هم] تأثیرات تاریخی - یعنی این جور مسیر را عوض می‌کند؛ لذا خیلی باید مراقبت کرد.

توجه قرار گرفته است: اول چگونگی تطبیق سیره سیاسی-اجتماعی اهل بیت (ع) با شرایط کنونی و دوم چگونگی استناد و بهره‌مند شدن متفکری همچون آیت‌الله خامنه‌ای از این سیره است. بنابراین هدف پژوهش، شناخت راهبردهای مبارزه با نظام سلطه، آن هم مبتنی بر یک الگوی عملی نتیجه ساز است. شرایط خاص دوره بنی‌امیه و بنی‌عباس در دوره امام باقر و صادق (ع) و استنادهای آیت‌الله خامنه‌ای در دو سال اخیر به سیره این دو امام همام، محدوده تحقیق را مشخص نموده است. بر این اساس سؤالات اساسی تحقیق عبارت‌اند از: ۱. سیره امام باقر و امام صادق در مبارزه با نظام سلطه و طاغوت چگونه بوده است؟ آیت‌الله خامنه‌ای کدام بخش از سیره باقرین (ع) را به‌عنوان راهبردهای مبارزاتی علیه سلطه جهانی مورد استناد قرار داده است؟ بر اساس استنادهای آیت‌الله خامنه‌ای به سیره مبارزاتی باقرین (ع) و خط‌مشی فکری ایشان، کدام روش‌های مبارزاتی ائمه (ع) منطبق با شرایط کنونی است؟

بررسی راه‌های مبارزه با سلطه از منظر آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد چگونگی بهره‌گیری از سیره این دو امام با روش توصیفی و تحلیل‌گفتمان سیاسی است. از این روی برای فهم و توصیف نظرات و میزان استناد و بهره‌گیری ایشان از سیره اهل بیت به بیانات آیت‌الله خامنه‌ای رجوع شده و برای تحلیل‌گفتمان و سیره امام باقر و صادق از داده‌های تاریخی و کتابخانه‌ای استفاده گردیده است.

در افق دیدگاه و اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، مبارزه با نظام سلطه جزو اصول اساسی است؛ چرا که مبارزه با نظام سلطه و استکبار از اهداف و آرمان‌های بلند اسلام و انقلاب است که آیت‌الله خامنه‌ای در پی تحقق آن است. در مکتب اسلام و انقلاب، مبارزه با نظام سلطه برای رهایی بشریت، بازگشت به هویت و ایمان و حفظ استقلال و عزت است. با کنکاش در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای می‌توان دریافت که ایشان با بهره‌مندی و استناد به سیره اهل بیت در پی نشان دادن الگوی عملی برای مبارزه با نظام سلطه هستند. بیانات آیت‌الله خامنه‌ای نشان می‌دهد که خط‌مشی و مبنای فکری ایشان برای طرح راه‌های مبارزاتی در این دوره، متکی به سیره ائمه به‌ویژه این دو امام بزرگوار بوده است؛ از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، امام باقر و صادق (ع) در مبارزات خود مبنای خاصی را دنبال می‌کردند که

نهایت و نتیجه آن به تشکیل حکومت علوی و بازگشت انسان به رهایی واقعی و سقوط نظام سلطه بوده است. هرچند نمونه‌های چنین استناداتی فراوان نیست، اما قابل اعتنا و بررسی و پژوهش است. بر این اساس تلفیق و بررسی چنین موضوعی به‌عنوان مقاله یا پژوهش مورد توجه نبوده است.

۲. چارچوب نظری

استکبار جهانی برای تسلط بر کشورها و کسب منافع خود، همواره با زورگویی و افزون‌خواهی به شکلی ظالمانه در عرصه جهانی دست به اقدامات متعددی زده است. این واقعیت آیت‌الله خامنه‌ای را بر آن داشته است تا بر اساس مبانی دینی با تبیین ماهیت استکبار، به ضرورت مبارزه با آن پرداخته و در این راه دارای مبنای فکری در جهان اسلام باشد. یکی از روش‌های مناسب برای بررسی کامل هر مفهوم در نظام فکری یک اندیشمند، توجه به ابعاد هستی‌شناسانه، معرفت‌شناسانه و روش‌شناسانه آن از دیدگاه متفکر است. متناسب با عنوان پژوهش، مبنای فکری و عملی آیت‌الله خامنه‌ای در مواجهه با نظام سلطه و رهایی انسان‌ها از آن مبتنی بر معرفت‌شناسی و روش‌شناسی مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس این چارچوب نظری، در بعد معرفت‌شناسی، مبنای فکری آیت‌الله خامنه‌ای دوگانه نظام توحیدی و طاغوتی است. در این نگاه، زیربنای انقلاب، جهان‌بینی توحیدی اسلام است که برای اعتلای خود و ساخت نظام ارزشی جامعه، باید از فراگیری فساد و تباهی بر روی زمین جلوگیری نماید. از حیث روش‌شناسی، اصل‌ترین روش در این مبارزه ایستادگی و مقاومت در برابر هجمه‌های نظام سلطه بر اساس الگوهای عملی (اهل‌بیت) است. در این الگوی عملی باید روش‌ها بر اساس شرایط و اقتضائات سنجیده شود که بر اساس آن سیر منطقی و روش‌شناسی دقیقی را به بشریت نشان می‌دهد.

۳. پیشینه پژوهش

هیچ یک از پژوهش‌هایی که بر محوریت سیره امام باقر و امام صادق (ع) و دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای نسبت به مبارزه با نظام سلطه داشته‌اند، نگاه تلفیقی از موضوع یاد شده را نداشته‌اند، از این روی پژوهش حاضر دارای اهمیت و نوآوری است.

تحقیقات و مقالات اندکی حول مسئله نظام سلطه از منظر آیت‌الله خامنه‌ای دیده می‌شود که عبارت‌اند از:

مقاله «چیستی نظام سلطه و چگونگی مقابله با آن (از دیدگاه مقام معظم رهبری)» که در آن به سه سؤال چیستی نظام سلطه، چرایی و علل شکل‌گیری آن و راه‌حل و چگونگی مقابله با آن از منظر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای پاسخ می‌دهد و به این نتیجه می‌رسد که سلطه‌گری، و سلطه‌پذیری به‌عنوان ماهیت اصلی نظام سلطه حاصل سوءاستفاده علمی و عدم پایبندی به ارزش‌های ادعایی غربی-آمریکایی است که آنان را به جهان‌خواری و استعمار و استثمارگری سوق داده است. راه مقابله تلاش برای کسب استقلال علمی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، مبارزه و مقاومت در برابر سلطه‌گران از جمله آن‌ها است.

مقاله «نظام سلطه در اندیشه و دیدگاه مقام معظم رهبری» که ضمن برشمردن ویژگی‌های نظام سلطه از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، موضع جمهوری اسلامی در برابر نظام سلطه در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، گفتمان نظام اسلامی، فریاد و افشاگری علیه ظلم و سلطه، عدم پذیرش نظام سلطه‌گر و سلطه‌پذیر و نابودی سلطه، تولید علم و تقویت ایمان، حفظ شعارهای ضدآمریکایی و مبارزه‌ی دائمی است.

و مقاله «چیستی و چرایی نفوذ فرهنگی نظام سلطه و راهکارهای مقابله با آن با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری» که در پی تبیین ماهیت نفوذ فرهنگی و بیان راهکارهای مقابله با آن است. نگارنده با توجه به رهنمودهای آیت‌الله خامنه‌ای، پس از تبیین ماهیت نفوذ فرهنگی، به بررسی ابعاد نفوذ که شامل سه عرصه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است، می‌پردازد، و پس از بیان شیوه‌ها و ابزارهای نفوذ فرهنگی راهکارهای آن را در حوزه شناختی پذیرش نفوذ فرهنگی، ترویج باورهای دینی و شناخت فرهنگ اسلامی و در

حوزه رفتاری مدیریت فرهنگی، فعالیت تشکیلاتی و ابتکار عمل در امور فرهنگی دانسته است.

در این مقالات همان‌طور که پیداست؛ سیره اهل‌بیت مورد اشاره و کنکاش آن‌ها قرار نگرفته است.

برخی از پژوهش‌ها نیز برای درک هر چه بیشتر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای در این باره به مسئله مقاومت از منظر ایشان پرداخته‌اند. مانند کتاب «اندیشه مقاومت از منظر حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای» ضمن بررسی اصول، باورها و مبانی مقاومت، آن را در ۱۲ بخش بررسی کرده است. هرچند در بخش‌های هشتم و نهم به الگوها و مصادیق تاریخی مقاومت پرداخته، اما در این بخش‌ها اشارات صریح و دقیق و نیز مفصلی نسبت به سیره ائمه اطهار به‌ویژه دوره حساس امام باقر و صادق علیهماالسلام نسبت به نظام سلطه مطلبی وجود ندارد.

دسته دیگری از پژوهش‌ها، حول سیره دو امام همام در مبارزه با نظام زمان خود بوده است که شامل موارد ذیل است:

مقاله با عنوان «تاکتیک‌های مبارزات سیاسی امام صادق (ع) با حکومت‌های وقت»، مقاله همایشی «مبارزات علمی و پویای امام صادق (ع) و نقش آن در شکست هیمنه جریان استکبار» و «منصب‌پذیری و همکاری با حکومت ستمگر در سیره سیاسی امام صادق (ع)» که این پژوهش‌ها نیز اندک و به بخشی از مبارزات ائمه در برابر نظام سلطه پرداخته‌اند.

۴. ماهیت ثابت نظام سلطه در تاریخ (امویان و عباسیان)

ماهیت کنونی نظام سلطه مبتنی بر قدرت، اعمال سلطه بر ملت‌ها، حفظ منافع خود، سیطره بر دنیا است. آیت‌الله خامنه‌ای به فراخور اتفاقات دنیا، این ماهیت را معرفی و جوانب آن را مورد بررسی قرار داده‌اند. از منظر ایشان ماهیت نظام سلطه؛ دارای ساختاری استکباری است که ظلم شاخصه رفتاری آن است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۶/۵). در این نظام چون موضوع سلطه بر انسان است؛ از این روی مرز، جغرافیا و ملیت نمی‌شناسد و به‌نوعی

سلطه جهانی رقم می‌خورد. این نظام از ابزار زورگویی، عوام‌فریبی و توسعه‌طلبی بهره می‌برد.

در ماهیت این نظام، سلطه‌گران برای ملتی که قدرت نداشته باشد حق حیات قائل نیست! (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۴/۴/۱۱)، به عکس حیات خود را در اعمال سلطه بر ملت‌ها می‌داند، به گونه‌ای که مطیع قدرت استکباری آن‌ها باشند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۷/۶/۳). بنابراین تمام افکار و نقشه آن‌ها در راستای سلطه بر همه عالم است؛ چرا که به خواست انسان‌ها و ارزش‌ها انسانی، بی‌توجه است و تنها به خود و منافع خود توجه دارد. در نظام سلطه سیاست اصلی بردگی ملت‌ها و تسلط بر سرنوشت مردم بدون اعتنا به خواست‌شان (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۳/۵/۱)، و به نوعی از بین بردن هویت آن‌ها، گسترش فقر و فساد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۶/۲۶)، آمیختگی حق و باطل (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۰/۷/۲۲) و فراگیر کردن چنین نظامی با در اختیار قرار گرفتن همه ثروت دنیا است (خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۸۳/۸/۱۵).

این ماهیت ریشه در خوی نظام‌های استکباری دارد که پیشینه آن در نظام اموی و عباسی نیز وجود داشته است. نظام اموی و عباسی نیز با گسترش سلطه و قدرت خود، تمام ملت‌های سرزمین اسلامی را زیر ستم قرار دادند و منافع قومی خود را بر هر امری ترجیح دادند. از زمان معاویه که نظام حکومتی به نظام پادشاهی موروثی تبدیل شد، نظام اسلامی به نظام سلطه تبدیل گردید که باعث دگرگونی در ساختار حکومتی، دو دستگی میان مسلمانان، تأکید بر برتری عنصر عرب نسبت به دیگران، برتری قبیلگی، اعمال زور و تحقیر شد. در این نظام امکان نداشت که غیر عرب به فکر تصاحب جایگاه عرب باشد (حسن بیگی و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۰). استفاده از واژه خلیفه الله (قادری، ۱۳۷۵: ۶۹) و جعل احادیث برای عوام‌فریبی و استحکام جایگاه خود (طبری، ۱۳۸۷، ج ۱۱، ۴۶۳) به‌کارگیری همان ابزار و شیوه‌های نظام سلطه‌گری است. کوشش خلفای اموی و عباسی در ارائه چهره‌ای ماورایی و بی‌پایان برای ترساندن مردم از عقوبت الهی ناشی از عدم نافرمانی، پیشگیری از شورش‌ها، ممانعت از ظهور قدرت‌ها، کنترل نیروها و... در جهت

مسئولیت‌ناپذیری در امور دنیوی شد که در بطن خویش استبداد و سلطه‌گری را به همراه داشت (حسن بیگی و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۷).

۵. ویژگی نظام سلطه مبتنی بر دوره صادقین (ع)

نظام طاغوتی و سلطه‌گر دوره امام باقر و امام صادق در زمینه‌های مختلف به‌ویژه در سه بخش فرهنگی، سیاسی و اقتصادی زمینه را برای تسلط بر جامعه اسلامی فراهم نمود و ابزارهای مختلف را به کار برد.

۵.۱. ایجاد سلطه فرهنگی

حقیقی‌ترین و خطرناک‌ترین سلطه، سلطه فرهنگی است؛ چرا که باورها و اعتقادات انسان را که مهم‌ترین عنصر وجودی و هویتی اوست را هدف قرار می‌دهد (محمدزاده، ۱۳۹۷: ۲۲۶). چیزی که به نظام سلطه اقتدار حقیقی و تضمین شده می‌بخشد، سلطه فرهنگی است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۸/۱۱/۴). آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به تاریخ زندگی امام باقر و صادق (ع)، چگونگی سلطه فرهنگی آن دوره را چنین توصیف کرده‌اند: «بعضی از سلاطین و زمامدارانی که به‌عنوان خلافت پیغمبر بر سر کار آمدند - مثل بنی‌امیه و مروانی‌ها - این‌ها به‌هیچ‌وجه شایسته آن نبودند که بر جامعه اسلامی حکومت کنند و در دوران زمامداری خودشان انواع فسق و ظلم و فساد و تبعیض و جهل و خلاصه انحراف‌های گوناگون وجود داشت» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۶). نظام سلطه برای رسیدن به این هدف از ابزارهای متعددی استفاده می‌کند که عبارت‌اند از:

تحریف و فریب: یکی از ابزارهای سلطه فرهنگی، تحریف و فریب است. در دوره بنی‌امیه و بنی‌عباس، تحریف از چندین راه انجام می‌شد. یکی از این راه‌ها فریب بعضی از فقها و علما و محدثین و قراء و چهره‌های موجه و نزدیک کردن آن‌ها به سیاست‌های خود بود؛ امویان برخی را با طمع و پول و بعضی دیگر با ترس وادار می‌کردند که همان چیزی را که مورد علاقه آن‌هاست در بین مردم ترویج کنند (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۲۳). از منظر آیت‌الله خامنه‌ای رویکرد فریب و تحریف از ویژگی‌های نظام سلطه است که «دولت‌ها و

قدرت‌هایی با تکیه به دانش، با تکیه به سلاح، با تکیه به فریب‌گری، توانستند کشورهای دیگری را زیر سلطه بگیرند...» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۱/۱).

ترویج فساد و نابسامانی‌های اجتماعی: کار نظام سلطه ترویج فساد و تباهی است و از ویژگی‌های برجسته آن است. چنانکه که رژیم بنی‌امیه در سالیان آخر زندگی امام باقر و نیز سال‌های آغاز امامت فرزندش امام صادق، وضع نابسامان و پریشان ملی در همه جا به وجود آورده بود. در عراق - که مرکز زمین‌داران بزرگ بنی‌امیه و جایگاه املاک حاصلخیز و پربرکت که غالباً مخصوص خلیفه و یا متعلق به سران دولت او بود - حیف‌ومیل‌های افسانه‌ای هشام و استاندار مقتدرش در عراق - خالد بن عبدالله قسری (ابن اثیر، ۱۳۸۵، ج ۵: ۲۲۰) و بالاخره قحطی و طاعون در نقاط مختلف، از جمله در خراسان و عراق و شام، حالت عجیبی به کشور گسترده مسلمان‌نشین که به‌وسیله رژیم بنی‌امیه و به دست یکی از معروف‌ترین زمامداران آن اداره می‌شد، داده بود. بر این همه، باید مهم‌ترین ضایعه عالم اسلام را افزود؛ ضایعه معنوی، فکری و روحی (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۵۴). این ضایعه تا حدی است که تقریباً تا پنجاه، شصت سال بعد از پیامبر (ص)، بزرگ‌ترین خواننده‌ها و نوازنده‌ها و عیاش‌ها و عشرت‌طلب‌های دنیای اسلام، یا اهل مدینه‌اند یا اهل مکه! (ابوالفرج اصفهانی، ۱۴۱۵، ج ۱: ۷۵). در شرایط کنونی نیز نظام سلطه علاوه بر اینکه جنگ‌افروز است، فقر‌آفرین نیز هست؛ چرا که ذات نظام سلطه مبتنی بر گسترش فساد در دنیا است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۶/۲۶).

استفاده از قدرت علم: سیاست حکومت‌داران نظام سلطه آن است که با تکیه بر قدرت علم پیشرفت کرده و قدرت سیاسی خود را تثبیت نمایند؛ چرا که اگر مرجعیت علمی به‌مثابه نفوذ و اقتدار نرم در نظر گرفته شود با رجوع به ادبیات علمی قدرت و اقتدار باید اذعان داشت که قدرت مرجعیت علمی بسیار است (French, 2004: 152). به همین دلیل در زمان امویان و عباسیان، علما، قضات، محدثان و مفسران به ابزاری در دست قدرتمندان یا اشتغالی برای عمر بی‌ثمر این تبه‌کاران و تبه‌روزان تبدیل شده بود (خامنه‌ای، ۱۳۸۶: ۵۰). اکنون نیز عوامل سلطه‌گر بر همین روش استوار هستند تا نگذارند در جنبه‌ی علمی، ایرانی مسلمان به یک حرکت طبیعی متناسب با استعداد خود دست یابد (خامنه‌ای،

بیانات: ۱۳۹۶/۳/۳۱). علت این سیاست نظام سلطه، دور کردن مردم از ارزش‌ها و واقعه‌هایی است که منافع آنان را به خطر می‌اندازد و از سویی دیگر این نظام به دنبال سلطه بر تمام مردم است؛ به طوری که از این برتری علمی، برای مقاصد سیاسی و اقتصادی سلطه‌گرانه استفاده کرده تا استعمار به وجود آمد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۶/۵).

۲.۵. سلطه سیاسی

بی‌تردید نظام سلطه به دنبال از بین بردن هویت سیاسی ملت‌ها است؛ از لحاظ سیاسی، سلطه‌گری یعنی سرنوشت یک ملت را در دست گرفتن (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۱/۱). سلطه‌گران برای دستیابی به این سرنوشت ابزارهای مختلفی را به کار می‌گیرند:

بقای حکومت با تهدید و تحقیر: نظام سلطه در دوره قدرت، شأن خود را در تهدید کردن می‌داند و قدرت سلطه‌گر و زورگو کارش با تهدید پیش می‌رود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۴/۱/۱) به طوری که مهم‌ترین ابزارهای استکبار؛ قدرت‌ها و سلطه‌های جهانی، ترساندن است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۳/۲/۲۸). در دوره امام باقر و صادق (ع) نیز نظام سلطه برای بقا و سیطره بر مردم، اقدام به تهدیدهای فراوانی کرد. هر کسی که از سوی حکومت مورد کوچک‌ترین سوءظنی قرار می‌گرفت و برخلاف میل او رفتار می‌کرد به‌ویژه اگر گرایش به اهل‌بیت در آن‌ها می‌دید، او را زندانی می‌کردند، زیر شکنجه می‌گذاشتند، هرکسی که متهم به همکاری با خاندان پیغمبر و با آن جریان مغلوب می‌شد، او را می‌کشند، از بین می‌بردند (نمونه مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۴: ۲۱۴).

تمرکز قدرت: نظام سلطه برای حاکمیت، قدرت، اراده و خواست الهی جایگاهی قائل نیست. نظام سلطه بر این بوده که خود را یگانه منجی معرفی کند به طوری که زندگی و مرگ انسان‌ها در دستان آن‌ها باشد. در دوره امام باقر(ع)، بنی‌امیه خود را از نبوت بالاتر می‌دانستند (دینوری، ۱۳۷۳: ۳۴۶)؛ تا ظلم، ستم و چپاول‌های خود را با شعار جبرگرایی به عهده خدا نهند. در شرایط کنونی نیز نظام سلطه همین روش را دارد. از همین روی در منظر آیت‌الله خامنه‌ای، نظام سلطه برای تمرکز قدرت و تسلیم کردن مردم در برابر خواست خود، زورگویی را حق خود می‌دانند «[گویی] استثمار خلاق و علو و استکبار نسبت به بندگان خدا حق مسلم آن‌هاست؛ و همگان باید پیشانی اطاعت بر آستان تفرعن

آن‌ها ساییده و در برابر زورگویی و غارتگری و میل و اراده‌ی بی‌مهاری تسلیم باشند و اعتراض نکنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴/۴/۱۳۶۸).

ایجاد نابرابری و وابستگی: یکی از ابزارهای سیاسی نظام سلطه؛ ایجاد نابرابری‌ها در زمینه‌های مختلف است. رواج بی‌عدالتی ابزاری است تا سلطه‌پذیران بر سلطه‌گران وابسته شوند. امویان با همین رویکرد، ملل دیگر را موالی می‌شمردند که به معنی اسیران و بردگان آزاد شده وابسته بود (انصافیور، ۱۳۵۹، ۵۱). در شرایط کنونی نیز نظام سلطه وابستگی را به شدت دنبال کرده است تا دنیا را به کشورهای مسلط و کشورهای زیر سلطه تقسیم کند. ایجاد این نابرابری به معنای ایجاد دوگانه‌های فراوانی از جمله دوگانه‌ی استقلال و وابستگی است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۳/۱۷). این وابستگی ابزاری مهم در دست نظام سلطه است و حتی ملت خود را هم بی‌نصیب نمی‌کند. اساساً نظام سلطه ضد آزادی و عدالت است؛ به گونه‌ای که کشوری مانند آمریکا و بعضی از کشورهای اروپایی که ثروتمند به شمار می‌آیند، مردم از گرسنگی کنار خیابان می‌میرند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۸/۹/۶).

دخالت‌های مالکانه: در دوره امام باقر و صادق (ع) نظام سلطه سایر ملل را پست و زیون شمرد و هر کجا گشوده می‌شد، آن سرزمین و مردم آن و هر چه داشتند روزی پاک و پاکیزه فرمانروایان عرب بشمار می‌آمدند (جرجی زیدان، ۱۳۶۶، ج ۲: ۲۲۹-۲۴۰). در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای، رویکرد دخالت مالکانه، همان ابزار منحصر به فرد نظام سلطه است؛ چرا که در طول دهه‌های اخیر با این روش توانسته خود را تقویت کند. این دخالت با امکانات جدید و وسایل ارتباطی سریع و فوق‌العاده و امکانات نظامی و پولی و تبلیغاتی به وجود آمده است، البته نظام سلطه با این نوع دخالت «هرچه میخ‌های خود را بر سرزمین محل زندگی ملت‌ها و انسان‌ها بیشتر فرو کرده، انسان‌ها محکوم شده‌اند به تو سری خوری و سلطه‌پذیری» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۳/۸/۶). «بنابراین به خودشان حق می‌دهند که در امور زندگی کشورها و ملت‌های دیگر، دخالت‌های مالکانه بکنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۸/۸/۱۲).

۵,۳. سلطه اقتصادی

ماهیت و بنیاد نظام سلطه مبتنی بر منفعت‌طلبی، سودپرستی و انحصارگری است. هدف آن‌ها به زیر کشیدن تمام ملت‌ها و تسلط بر آن‌ها از طریق منابع مادی است. در نظام سلطه همه چیز باید در اختیار آن‌ها قرار گیرد. در شرایط کنونی این نوع سلطه‌گری عیان و آشکار است. از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، سلطه‌گر برای تداوم تسلط خود باید در زمینه سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و... مسلط باشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۱۱/۲۹). در نظام‌های مبتنی بر سلطه، نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی معمولاً گسترده است. افراد و گروه‌های خاصی از جامعه، از امتیازات و فرصت‌های بیشتری برخوردارند، درحالی‌که بسیاری از مردم در فقر و محرومیت به سر می‌برند. بنی‌امیه و بنی‌عباس برای تسلط بر مردم به انواع ستم‌ها و تبعیض‌ها روی آوردند و قیام‌های متعدد علیه این دو دستگاه نشانه این نوع سیاست است. امویان بر اساس عصبیت و اعتقاد بر برتری نژادی به سرکوبی فقرا و مستضعفین می‌پرداختند و عباسیان برای مشروعیت دادن به حاکمیت خود قوانین اسلامی را زیر پا می‌گذاشتند (اشرفی و خضری، ۱۳۹۶: ۸۰-۸۲).

۶. راه‌های مبارزه با نظام سلطه با پیروی از سیره باقرین (ع)

بر مبنای قرآن کریم، اصل بر دفع ظالم و مستکبر و مقابله با آن قرار داده شده و خداوند متعال در قرآن با آیه «ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض» (بقره: ۱۵۲)؛ به قاعده دفع ظالم و مستکبر به‌عنوان خواسته خود اشاره دارد. در گفت‌وگو با حاکم بر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای این نکته وجود دارد که اهل‌بیت (ع) به حکم قرآن، پرچمدار مبارزه با نظام فاسد و ظالم هستند و برای تحقق این هدف دست به مبارزه فراگیر زده‌اند تا با مقابله با نظام سلطه، درنهایت نظام اسلامی را جایگزین آن کنند. «امام صادق علیه‌السلام مرد مبارزه بود [...] مبارزه برای قبضه کردن حکومت و قدرت و به وجود آوردن حکومت اسلامی و علوی. یعنی امام صادق علیه‌السلام زمینه را آماده می‌کرد تا بنی‌امیه را از بین ببرد و به جای آن‌ها حکومت علوی را -که همان حکومت راستین اسلامی است- بر سر کار بیاورد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۵۹/۶/۱۴). آیت‌الله خامنه‌ای معتقدند که امام باقر و صادق (ع) به‌عنوان یک «مبارز» واقعی با محوریت (تبیین امامت، تبلیغ احکام و مقابله با تحریف،

تشکیلات سیاسی) به مبارزه با حکومت ستمگر (نظام سلطه) وقت پرداختند و پایه‌های آن را تضعیف کردند تا پایه‌های حکومت اسلامی را پی‌ریزی کنند. برای نیل به این هدف روش‌های متنوعی را اجرا کردند که در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای نیز متجلی است. این راه‌ها عبارت‌اند از:

۶.۱. مبارزه سیاسی

در سیره صادقین (ع) این نگاه وجود داشت که برای مبارزه با نظام سلطه باید ابعاد معرفتی مؤمنان را گسترده کرد و با آوردن آن‌ها به صحنه مبارزه سیاسی، نشان داد که در معرفت دینی، بی‌توجهی به اقدامات نظام سلطه، عین بی‌معرفتی و شناخت دین است (محمدی ضیاء، ۱۴۰۲: ۱۵۷).

راهبری و حفظ نظام تشکیلاتی: یکی از کارهای امام باقر و صادق این بود که نظام تشکیلاتی را به‌وسیله شاگردان تربیت شده خود به وجود آوردند. این دو امام به‌طور اختصاصی آن‌ها را مورد توجه قرار می‌دادند و ارتباط عمیق ایمانی و سیاسی برقرار می‌کردند. سپس آن‌ها را در سراسر دنیای اسلام پراکنده می‌کردند تا تبلیغات و تعلیمات و به‌واقع راهبرد سیاسی و فرهنگی خود را به تمام سرزمین‌های اسلامی و غیر اسلامی برسانند. راه‌اندازی، سازمان‌دهی پنهانی و حفاظت این تشکیلات قبل از امام باقر (ع) شروع شده بود، اما در زمان آن حضرت هیجان بیشتری پیدا کرد و کار بسیار خطرناکی بود (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۳۶).

توجه آیت‌الله خامنه‌ای به این روش سیاسی- فرهنگی بسیار قابل‌اعتنا است. «مرد تشکیلات بودن امام صادق (ع) است که یک تشکیلات عظیمی از مؤمنان خود از طرفداران جریان حکومت علوی در سراسر عالم اسلام از اقصای خراسان و ماوراءالنهر تا شمال آفریقا به وجود آورده بود. تشکیلات یعنی چه؟ یعنی این که وقتی امام صادق (ع) اراده می‌کند آنچه را که او می‌خواهد بدانند، نمایندگان او در سراسر آفاق عالم اسلام به مردم می‌گویند تا بدانند. امام صادق (ع) یک چنین تشکیلات عظیمی را به وجود آورده بود و با این تشکیلات و به کمک مردمی که در این تشکیلات بودند با دستگاه بنی‌امیه مبارزه می‌کرد» (همان، ۲۶۳).

تاریخ نشان می‌دهد که امام باقر و صادق (ع) برای مقابله با سلطه سیاسی، به سازندگی فکری و تشکیلاتی روی آوردند و جبهه مقاومتی تشکیل دادند تا در سراسر عالم اسلامی در مقابله با طواغیت مبارزه کنند. گواه روشن این مسئله آن است که اگر امام باقر و امام صادق (ع) فقط به زندگی علمی و نه به سازندگی فکری و تشکیلاتی - سرگرم بود، خلیفه و سران رژیم خلافت به صرفه و صلاح خود نمی‌دیدند که با سخت‌گیری و شدت عملی که به خرج می‌دهند، آن حضرت را با مقابله‌ای تند علیه خود برانگیزند. آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به چنین رویکردی، گفتمان مبارزاتی خود با سلطه را با روش اهل‌بیت گره می‌زند: «مبارزه با نظام سلطه از طریق شمشیر نیست، بلکه مبارزه‌ای به روش تحمل، کار حرفه‌ای سیاسی و شجاعت در میدان‌های لازم و متناسب با خودش است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۴/۶/۸). بر این اساس معتقدند که هیچ کاری در دنیا بدون تشکیلات پیش نمی‌رود. انقلاب اسلامی هم بدون تشکیلات پیش نرفت و پیروز نشد (خامنه‌ای، مصاحبه: ۱۳۶۰/۱۱/۲۷). البته برای اینکه کار تشکیلاتی در مبارزه با نظام سلطه به ثمر نشیند؛ باید همان راهی را طی کند که آن دو امام (ع) طی کردند و آن استفاده از اصول درست پنهان‌کاری است. «آن روز مخفی بوده، بعد از آن نیز مخفی می‌ماند و رازداری و کتمان صاحبانش نمی‌گذارد پای نامحرمی بدان جا برسد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۵۷)؛ چنان‌که صادقین (ع) به مخفی نگه داشتن تشکیلات پرداختند، به حفظ افراد آن نیز همت گماشتند، اشکالاتشان را برطرف می‌کردند، معرفت بیشتری به آن‌ها می‌دادند تا تحت تأثیر القائنات دشمن قرار نگیرند، اشتباه نکنند و پیوستگی‌شان را با همدیگر حفظ کنند. آیت‌الله خامنه‌ای نیز با همین رویکرد، حفظ و معرفت‌دهی تشکیلات را ضروری می‌داند «تشکیلات یکی از فرایض هر گروه مردمی است که یک هدفی را دنبال می‌کنند. تشکیلات یعنی نظم، یعنی تقسیم وظایف یعنی ارتباط و اتصال و زنجیره‌ای کار کردن؛ این معنای تشکیلات است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۰/۱۱/۲۷) که در راه مبارزه، باید اصول کار تشکیلاتی مراقبت گردد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۴/۲/۴).

ترویج گفتمان اسلام ناب: تلاش وسیع و پردامنه امام باقر و صادق (ع) و یاران راستین آن‌ها در اشاعه دعوت هدف‌دار تشیع، علاوه بر ترویج اسلام حقیقی، راهی برای

مبارزه با سلطه‌گران بود. گسترش دامنه این دعوت چنان است که علاوه بر مناطق شیعه‌نشین -مانند مدینه و کوفه - مناطق جدیدی، به‌ویژه بخش‌هایی از کشور اسلامی که از مرکز حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس دور است را شامل می‌شود؛ در این میان می‌توان از خراسان بیش از همه نام برد، که نفوذ تبلیغات شیعی در مردم آن زمان را در روایات متعددی مشاهده می‌کنیم (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶: ۳۵۷). نتیجه این کار؛ دور کردن مردم از نظام سلطه، نشان دادن نظام واقعی، توسعه یاران و دوستان با ایجاد دایره حمایت در دورترین مناطق دنیای اسلام بود. این روش در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای نیز وجود دارد؛ یعنی گفتمانی که در آن اسلام را طرفدار مبارزه با ظلم و به دنبال احقاق حقوق مظلومان معرفی می‌کند: «گفتمان اسلامی، طرفدار عدالت است، ... طرفدار نابودی نظام سلطه در همهی جهان است؛ یعنی در دنیا دو جناح سلطه‌گر و سلطه‌پذیر وجود نداشته باشد؛ این گفتمان نظام اسلامی است؛ نقطه‌ی مقابل آن، یک گفتمان ظالمانه، زورگویانه، متکبران و خودخواهانه است ... یک گفتمان، گفتمان حمایت از مظلومان و مقابله‌ی با ظالمان است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۲/۳۰).

جهاد تبیین: تبیین معارف دینی به‌ویژه مسئله امامت یک مبارزه حاد سیاسی و جهادی است که توسط امام باقر و صادق (ع) انجام شد تا از این طریق مسئله حق حاکمیت و تسلط بر دین و دنیای مردم مشخص گردد و همچنین چهره واقعی طاغوت و نظام سلطه مشخص شود. نمونه تاریخی آن زمانی است که امام باقر(ع) به شام فراخوانده می‌شود. بنا است هشام در جلسه‌ای با حربه‌ای تمام سیاسی، امام را تحقیر و روحیه‌شان را تضعیف کند و در آن امام و علویان (شیعیان) مقصر تمام مشکلات عالم معرفی گردند، اینجا امام دست به مبارزه سیاسی در قالب جهاد تبیین زده و می‌فرماید: «أَيُّهَا النَّاسُ! أَيْنَ تَذْهَبُونَ؟ وَ أَيْنَ يَرَادُ بِكُمْ؟ بِنَا هَدَى اللَّهُ أَوْلَكُمْ وَ بِنَا يَخْتَمُ آخِرُكُمْ...» به کجا می‌روید ای آدم‌ها؟! و چه سرانجامی برایتان در نظر گرفته‌اند؟ به‌وسیله ما بود که خداوند گذشتگان شما را هدایت کرده و به دست ما نیز خواهد بود که مهر پایان، به کار شما می‌زند، اگر شما را امروز دولتی مستعجل است، ما را دولتی دیرنده خواهد بود و پس از دولت ما، کسی را دولت نیست. ماییم اهل عاقبت، که خدا فرمود: عاقبت متعلق به صاحبان تقوا است»

(مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۶: ۲۶۴). در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای، این کار امامان، روش‌شناسی مبارزه را نشان می‌دهد؛ چرا که در این بیان کوتاه و پرمغز - که تظلم و تحکم و نوید و تهدید و اثبات و رد را یک جا متضمن است - به‌قدری تأثیر و گیرایی وجود دارد که اگر پخش شود و به گوش مردم برسد، ممکن است هر شنونده‌ای را به حقانیت‌گوینده آن معتقد سازد (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۴۳). در شرایط کنونی نیز آیت‌الله خامنه‌ای معتقدند که این روش مبارزاتی را از اهل‌بیت فرا گرفته‌اند. همان‌طور که نظام سلطه به دنبال مقصر جلوه دادن نظام شیعی است، اما «پیروان اهل‌بیت مفتخرند که مهم‌ترین حرکت در مقابله‌ی با نظام استکباری، با نظام سلطه، از سوی این‌ها انجام گرفته. [اما] آنچه در عمل روی زمین اتفاق افتاده یک چیز واضح و مشخصی است و آن پرچم جمهوری اسلامی است... آن‌ها بودند که معارف قرآنی را برای ما تبیین کردند؛ آن‌ها بودند که با سیره‌ی عملی خودشان به ما فهماندند که چه جوری باید عمل کرد؛ از خود امیرالمؤمنین تا حضرت عسکری» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۶/۱۲).

دولت‌سازی: نوید آینده دلخواهی که چندان دور هم نیست و ایجاد امید و حرکت برای تشکیل دولت اسلامی، از جمله شیوه‌های مبارزه امام باقر و صادق علیهماالسلام بوده است. آن‌ها با ایجاد امید به شکل‌گیری دولت اصیل که در رأس آن خود امام قرار دارد، نظام سلطه را منکوب و جعلی معرفی می‌کردند (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۶: ۳۶۱-۳۶۲). حتی از این هم فراتر می‌روند؛ سال پیروزی را مشخص می‌کنند و آرزوی دیرین شیعی را جامه حقیقت می‌پوشاند. ابوحمزه ثمالی گوید: از ابی جعفر شنیدم که می‌گفت: خدا برای این کار - تشکیل حکومت علوی - سال هفتاد را معین کرده بود. چون حسین کشته شد، خدا بر خاکیان خشم گرفت؛ پس آن را تا سال صد و چهل به تأخیر افکند. ما این موعد را برای شما - دوستان نزدیک - گفتیم و شما آن را افشا کردید و پرده استتار این راز را گشودید؛ پس از آن، خدا دیگر وقتی و موعدی را نزد ما معین نساخت (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱، ۳۶۸). آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به این روایت تاریخی، ایجاد امید برای ظهور دولت منجی را نوعی منکوب کردن نظام سلطه دانسته است «تشکیل نظام اسلامی و حکومت علوی را که در آن محیط اختناق و فشار کشنده، همچون رؤیایی دل‌انگیز، تنها فروغ امیدبخش و

حرکت‌زا را بر دل ستم‌کشیده شیعه می‌افکند، به‌صورت آینده‌ای محتوم و تخلف‌ناپذیر درمی‌آورد و بدین گونه بر قدرت و تسلیم آنان در پیمودن فاصله‌هایی که با آن داشتند، می‌افزود» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۴۷).

تخطئه انحصارگرایی قدرت: یکی از راه‌های مبارزه امام باقر و صادق (ع) این بود که حق فرمانروایی خود را مطرح می‌ساختند تا بدین نحو انحصار قدرت‌گرایی نظام سلطه را تخطئه کنند. به‌عنوان نمونه امام صادق (ع) خود و دیگر امامان شیعه را چنین توصیف می‌کند: «ما کسانی هستیم که خدا اطاعت ما را بر مردم لازم ساخته است. انفال و صفوالمال در اختیار ماست» (مازندرانی، بی‌تا، ج ۵: ۱۸۳). با این بیان، به‌روشنی می‌رساند که امروز حاکم جامعه اسلامی، اوست و این همه باید به دست او و در اختیار او باشد (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۶۸). بدین نحو نظام سلطه را به چالش می‌کشد. آیت‌الله خامنه‌ای با وام‌گیری از این رویکرد الهی با توصیف چهره واقعی نظام اسلامی؛ گفتمان انقلاب را عامل مخدوش کردن چهره نظام سلطه و حقانیت واقعی دانسته است. «با حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی و سیاست‌های جمهوری اسلامی مخالفانند ... چون می‌دانند اگر این نظام به وجود نمی‌آمد، این زلزله و تکانه‌ی شدید در ارکان نظام سلطه پدید نمی‌آمد. ... دستیابی به قدرت و زورگویی نسبت به مردم و ملت‌های ضعیف و حکومت‌های ضعیف و اجتماعات گوناگون عالم و غارت منابع مالی و اقتصادی آن‌ها و تجمع روزافزون قدرت برای خودشان است؛ این هدف که هدف نظام سلطه است، با پدید آمدن انقلاب اسلامی مخدوش شد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۵/۳۱).

خنثی‌سازی تهدیدها: در دوره امام باقر و صادق (ع)، نمونه‌هایی از چگونگی ارتباط امام با یاران نزدیک وجود دارد تا علاوه بر حفظ آنان، تهدیدها را نیز خنثی کنند. آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به جریان محافظت امام باقر (ع) از جابر جعفی (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶: ۲۴۶) آن را نمایانگر وجود پیوستگی و رابطه‌ای محاسبه شده دانسته و آن را نمونه‌ای از خنثی‌سازی تهدیدهای ایادی نظام سلطنت علیه یاران امام می‌داند (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۴۰). به‌واقع ایجاد امنیت برای یاران، دوستان و مظلومان عالم و تعهد به حفظ آنان، از روش‌های مبارزه سیاسی ائمه است که در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای نیز مورد استناد است

«اگر ... تعهد و پابندی به وظایف دینی نبود، نظام جمهوری اسلامی هم مثل دیگران می‌رفت زیر چتر همین نظام سلطه و قدرت استکباری آمریکا و غیر آمریکا؛ همچنان که دیگران رفتند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۵/۳۱). در گفتمان مبارزاتی آیت‌الله خامنه‌ای، علاوه بر اینکه باید چهره واقعی سردمداران نظام سلطه به همه نشان داده شود، از مسلمانان محنت‌زده و مغفول نیز باید حمایت کرد. این جزئی از وظایف نخبگان سیاسی و فرهنگی و دینی در همه جای جهان اسلام است که باید خود را به افشای این حقایق، متعهد بدانند (خامنه‌ای، پیام: ۱۳۹۲/۷/۲۲).

۶.۲. مبارزه علمی و فرهنگی

ائمه (ع) به دنبال ارائه حکومت اسلامی راستین و دنبال برقراری نظام علوی بودند. آن‌ها باید راه را برای حکومت الهی هموار کنند و با مبارزه فرهنگی، راه را بر حکومت طاغوتی و شیطانی ببندد. امام باقر (ع) این کار را شروع کرد و امام صادق (ع) ادامه دادند. عامل اصلی ادامه سلطه بنی‌امیه و بنی‌عباس و مانع اصلی حکومت حق اسلامی، فرهنگ غلطی بود که بر ذهن‌های مردم حاکم بود. ائمه (ع) برای برپا کردن حکومت اسلامی درست و برقراری نظام علوی، ابتدا باید ذهنیت مردم را عوض کنند؛ فرهنگ به اصطلاح اسلامی ضد اسلامی را که در ذهن مردم رسوخ کرده است، از آن‌ها بگیرند و جای آن را با فرهنگ خوب و صحیح و قرآن حقیقی و توحید واقعی جایگزین کنند؛ این همان، مبارزه فرهنگی است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۶). تاریخ نشان می‌دهد که بسیاری از مردم که افراد متوسطی هم بودند، در زمان امام باقر به مکتب اهل‌بیت گرایش پیدا کردند. به طوری که هر کسی با امام باقر (ع) ارتباط پیدا می‌کرد، ذهنیت او تغییر پیدا می‌کرد. این روش امام باقر (ع) مورد توجه آیت‌الله خامنه‌ای قرار گرفته و کار بسیار مهم و اساسی تلقی شده است.

مرجعیت علمی و ترویج معارف اصیل دینی: تربیت انسان‌های نخبه و صالح و نیز توسعه علمی و معارف دینی از اقدامات دو امام (ع) بر مبارزه با نظامی سلطه بوده است؛ چرا که نظام سلطه در پی این بود که با تکیه به دانشمندان و فعالیت‌های آنان، قدرت سیاسی خود را حفظ کند. شاهد این قضیه آن است که دستگاه خلافت به نقش مؤثر این مبارزه غیرمستقیم توجه داشته‌اند. تهدیدها و فشارها و سختگیری‌های نامحدود منصور

نسبت به فعالیت‌های آموزشی و فقهی امام صادق که در برخی روایات تاریخی از آن یاد شده، از جمله ناشی از همین توجه و احساس بوده است؛ و نیز تأکید و اصرار فراوان وی بر گرد آوردن فقهای معروف حجاز و عراق در مقرر حکومت خود - که باز مضمون چندین روایت تاریخی است - از احساس همین نیاز نشأت می‌گرفته است (خامنه‌ای، ۱۳۸۶: ۸۰).

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، برای دستیابی به «قدرت» باید بر «علم» تکیه کرد و جامعه‌ی اسلامی را با تکیه بر «علم» استوار ساخت. تکیه بر علم و پیشرفت‌های علمی، مفهوم سیاسی و متعرضانه‌ای با خود دارد که مبارزه با نظام سلطه از نتایج آن است؛ این همان روشی است که آیت‌الله خامنه‌ای از اقدامات علمی امام صادق (ع) فرا گرفته‌اند؛ چرا که امام صادق علیه‌السلام وسیع‌ترین - یا یکی از وسیع‌ترین - حوزه‌های علمی و فقهی زمان خود را دارا بوده است «در این میان چیزی که از نظر بیشترین کاوشگران زندگی امام پوشیده مانده است، مفهوم سیاسی و متعرضانه‌ی این عمل [است]» (خامنه‌ای، ۱۳۸۶: ۷۷). بر همین اساس، اکنون نیز در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای، آنچه باعث عقب‌گرد نظام سلطه و ناراحتی و مقابله با این نظام را فراهم کرده است، پیشرفت علمی است که باید پیوسته ادامه یابد. «این هیاهویی که بر سر مسئله‌ی هسته‌ای راه انداخته‌اند، از روی سراسیمگی است؛ ... دستگاه سلطه نمی‌خواهد؛ نمی‌پسندد که غیر از محدوده‌ی خودشان، قدرت فناوری و قدرت علمی، آن هم به‌صورت مستقل و ناوابسته، در اختیار ملت‌ها قرار بگیرد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۴/۱۱/۱۸). در گفتمان مبارزاتی آیت‌الله خامنه‌ای؛ علم وسیله‌ی قدرت و یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت ملی است (بیانات: ۱۳۹۴/۸/۱۲)؛ این رویکرد همان منش آشکاری است که از سیره امام صادق استخراج کرده‌اند مبنی بر اینکه «امام صادق علیه‌السلام یک مبارز و مجاهد علمی و خستگی‌ناپذیر بودند تا این ضلع قدرت را از دست حکومت ستمگران خارج کنند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۳۲).

مبارزه با تحریف و فریب: آیت‌الله خامنه‌ای یکی از راه‌های مبارزه با نظام سلطه را مبارزه فکری در مقابل تحریف‌ها به‌ویژه مقابله با تحریف معارف اسلامی و فریب افکار می‌داند؛ چرا که سلطه واقعی قدرت‌ها، سلطه فرهنگی است و تسلط فرهنگی از سلطه

سیاسی و اقتصادی نیز خطرناک‌تر است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۹/۸/۲۴)؛ بنابراین مبارزه فرهنگی نیز مهم‌ترین مبارزه قلمداد می‌شود. بر همین اساس آیت‌الله خامنه‌ای با توجه به اوضاع آن زمان، تکلیف مهم پیش روی امام باقر و امام صادق (ص) را مبارزه با تحریف در معارف اسلامی و احکام اسلامی دانسته است؛ به طوری که در دوران امام باقر (ع) به صورت گسترده‌تر انجام شد. امام صادق (ع) نیز بار این امانت را بر دوش می‌گیرد و عهده‌دار آن دو تکلیف می‌شود.^۱ آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به سیره امام صادق (ع)، مبارزه علمی-فرهنگی را در اولویت می‌دانند؛ چرا که «درست است که کار سیاسی، دشواری‌های فراوان دارد [...] ولی کار فکری - یعنی مبارزه‌ی با تحریف - در حقیقت بریدن شاه‌رگ دستگاه خلافت است؛ دستگاهی که جز با تکیه بر دین انحرافی، توان بودن و ماندنش نیست» (خامنه‌ای، ۱۳۸۶: ۵۱). آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به این سیره، راه مبارزه با نظام سلطه در شرایط کنونی را نیز مقابله با فریب‌ها و تحریف‌های آنان دانسته است و شاه‌رگ دستگاه نظام سلطه را فریب و خدعه می‌داند که باید قطع شوند. علاوه بر آن «دولت جمهوری اسلامی باید مرزبندی خود را با آن‌ها با دقت حفظ کند؛ از ارزش‌های انقلابی و ملی خود، یک گام هم عقب‌نشینی نکند» (خامنه‌ای، بیانه گام دوم انقلاب: ۱۳۹۷/۱۱/۲۲).

وحدت‌گرایی: یکی از راه‌های مبارزه این دو امام همام با نظام سلطه، جلب قلوب امت اسلام و استفاده از ظرفیت مسلمانان در قالب اتحاد اسلامی علیه ظلم و جور و سلطه بوده است. تاریخ نشان می‌دهد که امام باقر (ع) به مسجد پیامبر در مدینه وارد می‌شد، جماعت انبوهی از مردم خراسان و دیگر مناطق گرد او را می‌گرفتند و از مسائل فقهی سؤال می‌کردند. کسانی چون طاووس یمانی و قتاده بن دعامه و ابوحنیفه و دیگران که رجال نام‌آور دانش دین و البته در غیر جهت‌گیری امامت و شیعه به شمار می‌آیند (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۳۱).

^۱ نخست، تبیین و تطبیق و تفسیر مکتب - که خود متضمن مبارزه‌ی با تحریف‌ها و دستکاری‌های جاهلانه و مغرضانه است و دوم پی‌ریزی و زمینه‌سازی نظام قسط و حق توحید و در صورت وجود چنین نظامی، دوام بخشیدن به آن.

یکی از ابزارهای سیاسی و فرهنگی ائمه استفاده از مراسم حج به‌عنوان میعادگاه وحدت مسلمین بوده است. امام باقر (ع) از موسم حج و تجمع مسلمانان بهره‌برداری می‌کردند تا چهره واقعی دستگاه سلطه را به تمام مسلمانان نشان دهند. ایشان به فرزندش جعفر بن محمد دستور می‌دهد که وی بخشی از دارایی او را - هشتصد درهم - در طول ده سال، صرف عزاداری و گریستن بر او نماید. مکان عزاداری، صحرای منی است و زمان آن، موسم حج (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۶: ۲۱۵ و ۲۲۰). امام صادق روز عرفه، در عرفات در میان جمعیت عظیم می‌ایستاد - جمعیتی که از همه نقاط عالم اسلام؛ آفریقا، خاورمیانه، حجاز، عراق، ایران آن روز، از خراسان، افغانستان آن روز، از ترکستان شرقی آمده بودند- صریحاً و رسماً اعلان می‌کرد که ای مردم! امروز امام و حاکم به حق جعفر بن محمد است و نه ابی جعفر منصور (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۶۴). با استناد به این روش، در گفتمان رهبر انقلاب نیز، موسم حج اهمیت فراوانی برای مبارزه با نظام سلطه وجود دارد. رسواسازی چهره واقعی، اقدامات و نقشه‌های نظام سلطه از روش‌های مبارزاتی برآمده از سیره ائمه اطهار است. آیت‌الله خامنه‌ای با پیام‌های متعدد و متنوع خود در ایام حج و ارائه راهکارهای عملی؛ راه مبارزه با نظام سلطه را به بهترین وجه پیاده‌سازی کرده‌اند «سیاست‌های نظام سلطه در کارِ فتنه‌انگیزی و آتش‌افروزی میان مسلمانان و تبدیل کشورهای اسلامی به دوزخ ناامنی و اختلاف است. حج می‌تواند داروی شفابخش این هر دو ابتلای عظیم امت اسلامی باشد؛ هم دل‌ها را از زنگارها پاک و به نور تقوا و معرفت منور سازد، و هم چشم‌ها را بر روی واقعیت‌های تلخ دنیای اسلام باز کند و عزم‌ها را برای مقابله با آن راسخ و گام‌ها را استوار و دست‌ها و ذهن‌ها را آماده‌به‌کار نماید» (خامنه‌ای، پیام: ۱۳۹۶/۶/۹).

مؤمن‌سازی: شکل مبارزاتی امام باقر و صادق (ع) به سمتی پیش رفت که امام صادق توانستند نیروی عظیمی از اقصی نقاط سرزمین اسلامی گرد آورده و به فکر قیام و ساقط کردن امویان بیافتند. تاریخ زندگی امام صادق نشان می‌دهد که آن حضرت پیوسته دنبال ساخت ملتی بود که بتواند به‌وسیله آن در مقابل نظام سلطه قیام کنند. آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به تاریخ معتقدند: نقشه امام صادق این بود که بعد از رحلت امام باقر کارها را

جمع‌وجور کند، یک قیام علنی به راه بیاندازد و حکومت بنی‌امیه را ... واژگون کند و از خراسان و ری و اصفهان و عراق و حجاز و مصر و مراکش و همه مناطق مسلمان‌نشین که در همه این مناطق شبکه حزبی امام صادق -یعنی شیعه- همه جا گسترده بود، از همه آن‌ها نیرو بیاید مدینه و امام لشکرکشی کند به شام، حکومت شام را ساقط کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۲۶۲). وجود یک شبکه تبلیغاتی قوی، ممکن است آل علی در نقاطی چنان دوردست و ناآشنا، چنین محبوب و پرجاذبه باشند که کسانی محض دیدار و استفاده از آنان و نیز عرضه کردن دوستی و پیوند خود با آنان، راه‌های دراز را پیمایند و به حجاز و مدینه روی آورند (خامنه‌ای، ۱۳۸۶: ۷۴-۸۰). با همین رویکرد، آیت‌الله خامنه‌ای پیوسته ملت‌ها و جوانان آن را مخاطب قرار داده و نیروی عظیم ملت‌ها را عامل ایستادگی در برابر استکبار جهانی می‌دانند؛ چرا که ملت‌ها و اراده‌ها می‌توانند استکبار جهانی را که با دیکتاتوری هرچه تمام‌تر در پی توسعه سلطه و اقتدار نامشروع خود است، سر جای خود بنشانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۱/۱۲/۱۱).

۶.۳. مبارزه اقتصادی

در عصر ائمه به‌ویژه در دوره امام باقر (ع) فشارها و محدودیت‌های شدیدی که نظام سلطه بر زندگی شیعیان و دوستداران اهل‌بیت (ع) وارد می‌کرد، زندگی اقتصادی آن‌ها را دستخوش تنگناهای زیادی قرار داد. این فشارها به هدف استثمار صورت می‌گرفت و نتیجه آن شکاف طبقاتی را برای تمام مسلمانان به وجود آورده بود. از همین روی امام باقر و صادق (ع) افراد گوناگونی نه‌تنها از شیعیان، بلکه تمام مردم (خانواده شهدا و زندانیان، از کارافتادگان، بیوه‌زنان، یتام، بیماران و بردگان) را تحت حمایت و پوشش اقتصادی قرار داده بودند؛ به‌طوری‌که برخی از آن‌ها تا هنگام شهادت امام (ع) این واقعیت و ماجرا را نمی‌دانستند (شیخ مفید، بی‌تا، ج ۲: ۱۶۴). این دو امام (ع) علاوه بر دسترنج خود از کشاورزی و تکیه بر خودکفایی، از وجوهات شرعی (خمس) و هدایایی که به پیشگاه ایشان تقدیم و ارسال می‌شد؛ در برطرف کردن حوائج و مشکلات مردم استفاده می‌کردند. حفظ شیعیان از وابستگی به دستگاه سلطه از اهداف مبارزه اقتصادی بوده است. در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای نیز راه مبارزه با ابزار فشارهای اقتصادی نظام سلطه؛

خودکفایی با شعار ما می‌توانیم و کمک به مظلومان عالم است. «شعار این بود که جمهوری اسلامی بایستی خودش را از ورود در شبکه‌ی اقماری این قدرت‌های بزرگ حفظ کند و حفظ هم کرد... بایستی این آرمان حفظ بشود و دنبال بشود... یا خودکفایی اقتصادی که در واقع یکی از آرمان‌های خُرد نسبت به آن آرمان‌های عمده است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۲/۲۱). در این روش قرار است تا امنیت ملی، عزت ملی، سلامت عمومی، رفاه عمومی؛ پیشرفت همه‌جانبه، استقلال از قدرت‌های سلطه‌گر جهانی، شکوفایی استعدادها، رها شدن و نجات یافتن از آسیب‌های اجتماعی... با تکیه بر اقتصاد قوی به وجود می‌آید. اقتصاد قوی و مطمئن و متکی به خود که دستمان به سمت دیگران دراز نباشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۱/۱).

نتیجه‌گیری

با بررسی گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای در مبارزه با نظام سلطه، می‌توان دریافت که بخش عظیمی از روش‌ها و راهکارهای کنونی که ایشان برای مبارزه ارائه داده یا انجام داده‌اند، مبتنی به سیره و روش‌های ائمه اطهار به‌ویژه دو امام باقر و امام صادق (ع) است. با بررسی میزان استنادها و تبیین سیره این دو امام همام توسط آیت‌الله خامنه‌ای، خط‌مشی رهبری در شرایط فعلی نیز مشخص شده است. برای ارزیابی از میزان بهره‌مندی آیت‌الله خامنه‌ای به سیره صادقین (ع) و ارائه راهکارهای مبارزاتی علیه نظام سلطه، پس از بررسی ماهیت نظام سلطه، ویژگی‌های این نظام در عصر دو امام (ع) به‌صورت کلی به سلطه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی تقسیم شد و پس از آن نیز مبارزات امامین (ع) در همین سه شاخه مورد بررسی قرار گرفت.

تکیه بر مسئله علم برای تغییر مسیر قدرت، توجه به دولت‌سازی برای تغییر انحصارگرایی، اهمیت به موسم حج برای شناساندن چهره مستکبرین و سلطه‌گران از مهم‌ترین اقدامات رهبری مبتنی بر سیره امام باقر و صادق در جهت مبارزه با نظام سلطه ارزیابی می‌شود.

فهرست منابع:

- قران کریم
- ابن اثیر، ابوالحسن علی بن محمد (۱۳۸۵ق). الکامل فی التاریخ، بیروت، دارصادر.
- ابوالفرج اصفهانی، علی بن الحسین (۱۴۱۵ق). الاغانی، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
- اشرفی، حسین و خضری، سید احمدرضا (۱۳۹۶). «بررسی تطبیقی مبانی مشروعیتی اویان و عباسیان (دوره اول)»، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، س ۸، ش ۲۷، صص ۶۳-۸۴.
- انصافپور، غلامرضا (۱۳۵۹ش). روند نهضت‌های ملی و اسلامی در ایران، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: www.khamenei.ir
- جرجی زیدان (۱۳۳۶ش). تاریخ تمدن اسلام، ترجمه علی جواهر کلام، چ پنجم، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- حسن بیگی، محمد و همکاران (۱۴۰۲ش). «اقتدار در نظام سیاسی اموی و عباسی»، پژوهشنامه تاریخ اسلام، س ۱۳، ش ۵۱، صص ۲۹-۵۰.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۶). پیشوای صادق، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶). انسان ۲۵۰ ساله: بیانات مقام معظم رهبری پیرامون زندگی سیاسی مبارزاتی ائمه معصومین علیهم‌السلام، گردآوری و تنظیم صهبا، تهران، موسسه فرهنگی ایمان جهادی.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۸-۱۴۰۴). بیانات از سال‌های ۱۳۶۸ الی ۱۴۰۴.
- دینوری، ابوحنیه احمد بن داود (۱۳۷۳). اخبار الطوال، قم، منشورات الشریف الرضی.
- شیخ مفید، محمد بن محمد بن نعمان، (بی‌تا)، الارشاد، ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی، تهران، علمیه اسلامیة.
- طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷ش). تاریخ الامم و الملوک، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران، اساطیر.
- قادری، حاتم (۱۳۷۵ش). تحول مبانی مشروعیت بخش خلافت، تهران، بنیان.

- کلینی، ابی جعفر محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی، تهران، دارالکتب الإسلامیة.
- مازندرانی، محمد صالح، (بی تا). شرح الکافی، المكتبة الإسلامیة.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). بحار الانوار، بیروت، دار احیاء التراث.
- محمدزاده، علی (۱۳۹۷ش). «چیستی نظام سلطه و چگونگی مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری»، سیاست پژوهی، دوره ۵، ش ۹، ص ۲۱۳-۲۵۱.
- محمدی ضیاء، علی (۱۴۰۲ش). «تیین مبانی فکری استکبارستیزی در اندیشه تمدن‌ساز آیت‌الله خامنه‌ای»، مطالعات سیاسی تمدن نوین اسلامی، س ۳، ش ۵، ص ۱۳۸-۱۶۲.
- French, J. & Raven, B.H. (2004). "The bases of social power", in Cartwright, D.(Ed.). Studies in Social Power. Institute for Social Research. 150-67.

